

ТУРЛИ ҲАЁТИЙ ҚИЙИН ВАЗИЯТЛАРГА УЧРАГАН АЁЛЛАРНИ ҚАЙТА ИЖТИМОЙЛАШТИРИШ

Muhitdinova Dildora Alisher qizi

"Oila va gender" ilmiy tadqiqot instituti stajyor tadqiqotchisi

Аннотация

Мазкур мақолада турли ҳаётий қийин вазиятларга дуч келган хотин-қизларни қайта жамиятлаштириш масалалари ёритилади. Аёлларнинг оилавий низолар, тазйиқ ва зўравонлик, камситиш, иқтисодий қийинчилик, ишсизлик, таълим ва касбий имкониятларнинг чекланганлиги каби ҳолатларга дуч келиши уларнинг жамиятдаги фаол иштирокига салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Шу нуқтаи назардан, бундай вазиятга тушган аёлларни фақат ижтимоий ёрдам билан таъминлаш эмас, балки уларнинг ҳуқуқий, психологик, иқтисодий ва ижтимоий имкониятларини тиклаш ҳамда жамиятда муносиб ўрин эгаллашига кўмаклашиш муҳим аҳамият касб этади. Мақолада қайта жамиятлаштиришнинг асосий йўналишлари сифатида ҳуқуқий саводхонликни ошириш, психологик қўллаб-қувватлаш, касбий тайёрлаш, бандликни таъминлаш, ижтимоий муносабатларга қайтариш ва ҳуқуқий ҳимоя механизмларини такомиллаштириш масалалари таҳлил қилинади.

Калит сўзлар: хотин-қизлар, қайта жамиятлаштириш, ҳаётий қийин вазият, гендер тенглиги, дискриминация, тазйиқ, зўравонлик, ҳуқуқий саводхонлик, ижтимоий мослашув, психологик ёрдам, бандлик.

Кириш

Инсон ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш ҳар қандай демократик жамиятнинг асосий вазифаларидан биридир. Жамият тараққиётини таъминлашда хотин-қизларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, улар учун тенг имкониятлар яратиш алоҳида аҳамиятга эга. Хотин-қизларнинг камситилиши ва уларнинг турли тазйиқларга дучор бўлиши нафақат алоҳида шахснинг, балки бутун жамиятнинг ижтимоий барқарорлигига таъсир кўрсатади.

Амалиётда айрим аёллар оиладаги низолар, тазйиқ ва зўравонлик, иқтисодий қарамлик, ишсизлик, таълим олиш имкониятининг чекланганлиги, эрта никоҳ, ажрашиш, яқинларининг босими ёки бошқа оғир ҳаётий шароитлар натижасида ижтимоий муҳитдан узилиб қолиши мумкин. Юкланган материалда ҳам аёлларнинг камситилиши ва таҳқирланиши кўп ҳолларда оила аъзолари ва яқин инсонлар томонидан содир этилиши, бундай вазиятларда жабрланган аёллар тегишли ташкилотларга мурожаат қилишдан кўрқиши ёки уялиши таъкидланган.

Шу сабабли ҳаётий қийин вазиятга тушган аёлга фақат бир марталик моддий ёрдам кўрсатиш билан чекланиб қолиш етарли эмас. Асосий вазифа унинг мустақил ҳаёт кечириш қобилиятини тиклаш, ўз ҳуқуқларини англашига кўмаклашиш, иқтисодий

мустақиллигини таъминлаш ва жамият ҳаётида яна фаол иштирок этиши учун зарур шароитларни яратишдан иборат.

Ҳаётӣ қийин вазиятга тушган аёлларнинг асосий муаммолари

Турли ҳаётӣ вазиятлар аёлнинг ижтимоӣ мавқеи ва психологик ҳолатига турлича таъсир кўрсатади. Айниқса, оиладаги тазйиқ ва зўравонлик аёлнинг жамиятдан узилиб қолишига олиб келувчи асосий омиллардан бири ҳисобланади.

Зўравонлик фақат жисмонӣ таъсир билан чекланмайди. У ҳиссий, иқтисодӣ, шахвонӣ ва жисмонӣ шаклларда намоён бўлиши мумкин. Юкланган материалда ҳам оиладаги зўравонликнинг ана шу турлари алоҳида кўрсатиб ўтилган.

Бундай вазиятга дуч келган аёл кўпинча бир вақтнинг ўзида бир нечта муаммога дуч келади. Масалан, у доимӣ психологик босим остида қолиши, иқтисодӣ жиҳатдан бошқа шахсга қарам бўлиши, ишлаш имкониятига эга бўлмаслиги, ўз ҳуқуқларини билмаслиги ва жамиятдан узилиб қолиши мумкин.

Шунингдек, айрим ҳолатларда аёлнинг ўз ҳуқуқларини билмаслиги унинг қийин вазиятдан чиқиб кетиш имкониятини янада чеклайди. Материалда ҳуқуқӣ саводсизлик натижасида камситилган ва таҳқирланган аёллар ўз ҳуқуқларини ҳимоя қилишда қийналиши қайд этилган.

Аёлларни қайта жамиятлаштиришнинг асосий йўналишлари

Қайта жамиятлаштириш — ҳаётӣ қийин вазиятга тушган шахснинг жамиятдаги ижтимоӣ алоқаларини қайта тиклаш, мустақил қарор қабул қилиш қобилиятини шакллантириш ва унинг жамият ҳаётида фаол иштирок этиши учун шароит яратиш жараёнидир.

Аёлларни қайта жамиятлаштиришни бир нечта ўзаро боғлиқ йўналишларга ажратиш мумкин.

Биринчидан, ҳуқуқӣ қўллаб-қувватлаш. Аёл ўз ҳуқуқларини билмас экан, уларни самарали ҳимоя қилиши қийин. Шунинг учун ҳаётӣ қийин вазиятга тушган хотин-қизларга ҳуқуқӣ маслаҳат бериш, уларга мавжуд ҳимоя механизмларини тушунтириш ва зарур ҳолларда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ҳамда бошқа ваколатли органларга мурожаат қилишда кўмаклашиш муҳим.

Иккинчидан, психологик ёрдам. Тазйиқ, зўравонлик, оилавий низолар ёки бошқа оғир шароитларни бошдан кечирган аёлда ўз кучига ишончсизлик, кўркув ва ижтимоӣ муҳитга нисбатан ишончсизлик пайдо бўлиши мумкин. Шу сабабли уни қайта жамиятлаштириш фақат ҳуқуқӣ ёки моддий ёрдам билан чекланмаслиги лозим.

Учинчидан, иқтисодӣ мустақилликни таъминлаш. Иқтисодӣ қарамлик аёлнинг оғир вазиятдан чиқиб кетиш имкониятини чекловчи муҳим омиллардан бири бўлиши мумкин. Шунинг учун касбга ўқитиш, қайта тайёрлаш, тадбиркорлик кўникмаларини шакллантириш ва муносиб иш билан таъминлаш қайта жамиятлаштиришнинг муҳим қисми ҳисобланади.

Тўртинчидан, ижтимоӣ алоқаларни тиклаш. Оғир ҳаётӣ вазиятга тушган аёл кўпинча яқинлари, қўни-қўшилари ёки жамоатчилик билан муносабатларини чеклайди.

Бу эса унинг ижтимоий изоляциясига олиб келиши мумкин. Шу боис аёлни таълим, меҳнат, маданий ва жамоатчилик фаолиятига жалб қилиш унинг ижтимоий ҳаётга қайта мослашувига хизмат қилади.

Бешинчидан, хавфсиз муҳит яратиш. Қайта жамиятлаштириш самарали бўлиши учун аёл аввал хавфсиз муҳитга эга бўлиши лозим. Агар зўравонлик ёки тазйиқ давом этаётган бўлса, фақат психологик ёки ҳуқуқий маслаҳат бериш билан муаммони ҳал қилиш қийин. Шунинг учун ҳимоя, ҳуқуқий чоралар ва ижтимоий хизматлар ўзаро мувофиқлаштирилган ҳолда амалга оширилиши зарур.

Ҳуқуқий саводхонликнинг аҳамияти

Аёлларни қайта жамиятлаштиришда ҳуқуқий саводхонлик алоҳида аҳамиятга эга. Ҳуқуқий билимга эга бўлган шахс ўз ҳуқуқ ва мажбуриятларини яхшироқ англайди, қонун билан кафолатланган имкониятлардан фойдалана олади ва ҳуқуқлари бузилганда тегишли тартибда ҳимоя излайди.

Юкланган материалда ҳам хотин-қизлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишда ҳуқуқий саводхонликнинг аҳамиятига алоҳида эътибор қаратилган. Хусусан, ҳуқуқий саводхонликни оширишни таълим муассасалари, маҳалла, иш жойлари, ташкилотлар ва оила даражасида амалга ошириш зарурлиги қайд этилган.

Шу нуқтаи назардан, қайта жамиятлаштириш дастурларининг таркибига ҳуқуқий таълим элементларини киритиш мақсадга мувофиқ. Аёлга унинг ҳуқуқлари, мурожаат қилиш тартиби, ҳимоя механизмлари, меҳнат ва таълим соҳасидаги имкониятлари ҳақида тушунарли маълумот берилиши лозим.

Оила ва маҳалланинг роли

Аёлларни қайта жамиятлаштириш фақат давлат органларининг вазифаси эмас. Бунда оила, маҳалла, таълим муассасалари, иш берувчилар, фуқаролик жамияти институтлари ва жамоатчилик ҳам муҳим ўрин тутadi.

Айниқса, маҳалла даражасида муаммони эрта аниқлаш ва аёлга зарур ёрдамни ўз вақтида кўрсатиш муҳим. Бироқ бу жараёнда аёлнинг шахсий ҳаёти ва кадр-қиммати ҳурмат қилиниши, уни айблаш ёки жамоат олдида шарманда қилишга йўл қўйилмаслиги керак.

Хулоса

Турли ҳаётий қийин вазиятларга учраган аёлларни қайта жамиятлаштириш комплекс ёндашувни талаб қилади. Бундай аёлларга фақат моддий ёрдам кўрсатиш уларнинг муаммосини тўлиқ ҳал этмайди. Қайта жамиятлаштириш жараёни ҳуқуқий, психологик, ижтимоий ва иқтисодий чораларни ўзаро уйғунлаштириши лозим.

Энг аввало, аёлнинг хавфсизлигини таъминлаш, унинг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш, психологик ҳолатини тиклаш, касбий кўникмаларини ривожлантириш ва иқтисодий мустақиллигини таъминлаш зарур.

Шундай қилиб, аёлларни қайта жамиятлаштиришнинг асосий мақсади уларни фақат оғир вазиятдан олиб чиқиш эмас, балки уларга мустақил, хавфсиз ва муносиб ҳаёт

кечириш учун зарур имкониятларни яратишдан иборат. Бу эса нафақат аёлнинг ўзи, балки оила, маҳалла ва бутун жамият манфаатларига хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг “Хотин-қизлар ва эркеклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида”ги Қонуни.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги Қонуни.
3. Муҳитдинова Д. Янги Ўзбекистон ислохотларида гендер тенглик борасидаги қадамлар.
4. Муҳитдинова Д. Аёллар дискриминацияси, уларнинг сабаблари, оқибатлари ва бартараф этиш йўллари.
5. Горшкова И.Д., Шурыгина И.И. Насилие над женами в современных российских семьях. – М.: МАКС Пресс, 2003.
6. Мезенцева Е.Б. Мужчины и женщины в сфере домашнего труда // Гендерное равенство: поиски решения старых проблем. – М.: МОТ, 2000.